

УДК 378.14: [504+613]

Синіговець В. І., Петрикей О.О.

ДІАГНОСТИКА ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ШКОЛІ

Розглянуто результати теоретичних і експериментальних досліджень щодо готовності майбутніх учителів фізичної культури до валеологічної діяльності в школі. Завдання дослідження – визначити стан сформованості валеологічної культури студентів факультету фізичного виховання до виконання професійних обов'язків в процесі викладання фізичної культури в школі. Проведений теоретичний аналіз напрямів формування здорового способу життя, визначені загальні і специфічні принципи формування валеологічної культури, роль вчителя фізичної культури у вирішенні оздоровчих завдань фізичного виховання молодого покоління. Теоретично обґрунтовано характеристику валеологічної культури як особистісного утворення та складової загальної й професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя. Визначено критерії ціннісно-мотиваційного, когнітивного, діяльнісного та рефлексивний компонентів рівнів сформованості валеологічної культури. Розроблено та апробовано методику формування валеологічних знань студентів із застосуванням інформаційних технологій навчання. Запропонована методика базується на удосконаленні змісту валеологічних дисциплін, застосуванні основних організаційних форм аудиторного та позааудиторного навчання, у межах яких урізноманітнюються інтерактивні методи навчання і виховання. Експериментально перевірено ефективність впровадження методики інформаційних технологій з метою визначення рівнів сформованості валеологічної культури майбутніх учителів фізичної культури і їх готовності до роботи з учнями. Встановлено, що студенти мають більш високий рівень сформованості валеологічної культури і рівень знань в результаті впровадження в навчально-виховний процес інформаційних технологій.

Ключові слова: діагностика, готовність, валеологічна культура критерії оцінки, майбутній учитель фізичної культури, інформаційні технології.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Проблема підготовки кадрів і пов'язане з нею завдання ефективної організації системи професійної освіти завжди висувалися як одні з найважливіших для забезпечення нормального функціонування суспільства, створення умов для збереження, зміцнення і відновлення здорового способу життя та його складових, розвитку культури здоров'я у всіх сферах життя.

Валеологічна культура є невід'ємним елементом професійної компетентності вчителя. Основою для формування змісту валеологічної освіти педагогів є прагнення до збереження та зміцнення індивідуального здоров'я людини. Збереження здоров'я містить у собі дотримання принципів здорового способу життя (валеологічні аспекти) і повернення втраченого здоров'я (оздоровлення), якщо рівень його набув тенденції до зниження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема валеологічної культури набувала свого значення в процесі розвитку суспільно-економічних відносин і вдосконалення людини як особистості.

Питання теорії і практики формування основ знань, валеологічної культури майбутніх учителів розкриваються в дослідженнях Л. І Безуглої [2], Ю. Д. Бойчука [3], Є. Р. Чернишової [9]. Наголошується, що саме цілеспрямованість підготовки вчителя безпосередньо пов'язана з формуванням культури здоров'я і є основним фактором їх професійної діяльності.

Аналіз навчальних програм вищих навчальних закладів з різних дисциплін показав, що до здійснення валеологічної роботи з учнями можна готувати учителя будь-якого предмета. Але сьогодні великий потенціал у цьому напрямі мають учителі фізичної культури. Результати досліджень В. І. Бабича [1], Л. Ю. Дудорової [6], А. О. Міненко [7] свідчать про те, що саме фізична культура має великі можливості пошуку та використання валеологічної інформації, проведення глибокої і змістовної дослідницької роботи з цього напрямку. Крім того, поряд зі своїм власним матеріалом, фізична культура має реальні можливості трансформації оздоровчі ідей, активного їх використання й актуалізації у навчально-виховному процесі. На вчителя фізичної культури покладено відповідальну задачу формування у дітей та підлітків ціннісного ставлення до фізичного здоров'я, залучення їх до активного способу життя, заохочення до занять фізичною культурою і спортом в позаурочний час, що накладає

відповідні вимоги до рівня підготовки сучасних фахівців. Відтак, вдосконалення навчального процесу з метою підвищення якості освіти, озброєння майбутніх учителів фізичної культури знаннями, вміннями, навичками розробки і впровадження валеологічних методів та прийомів навчання, які б забезпечували високий рівень виховного процесу.

Впровадження розроблених валеологічних методик майбутніх учителів фізичної культури в процес фізкультурно-оздоровчої роботи в школі необхідно реалізовувати інноваційними, інформаційними засобами [4, 8].

В основу формування валеологічної культури майбутній учителів фізичної культури базуються на загальних (дидактично-методологічних) і специфічних принципах (рис. 1). До загальних принципів відносяться: *цілеспрямованості, науковості, проблемного і особистісно-орієнтованого навчання, зв'язку теорії і практики, гуманізації освіти.*

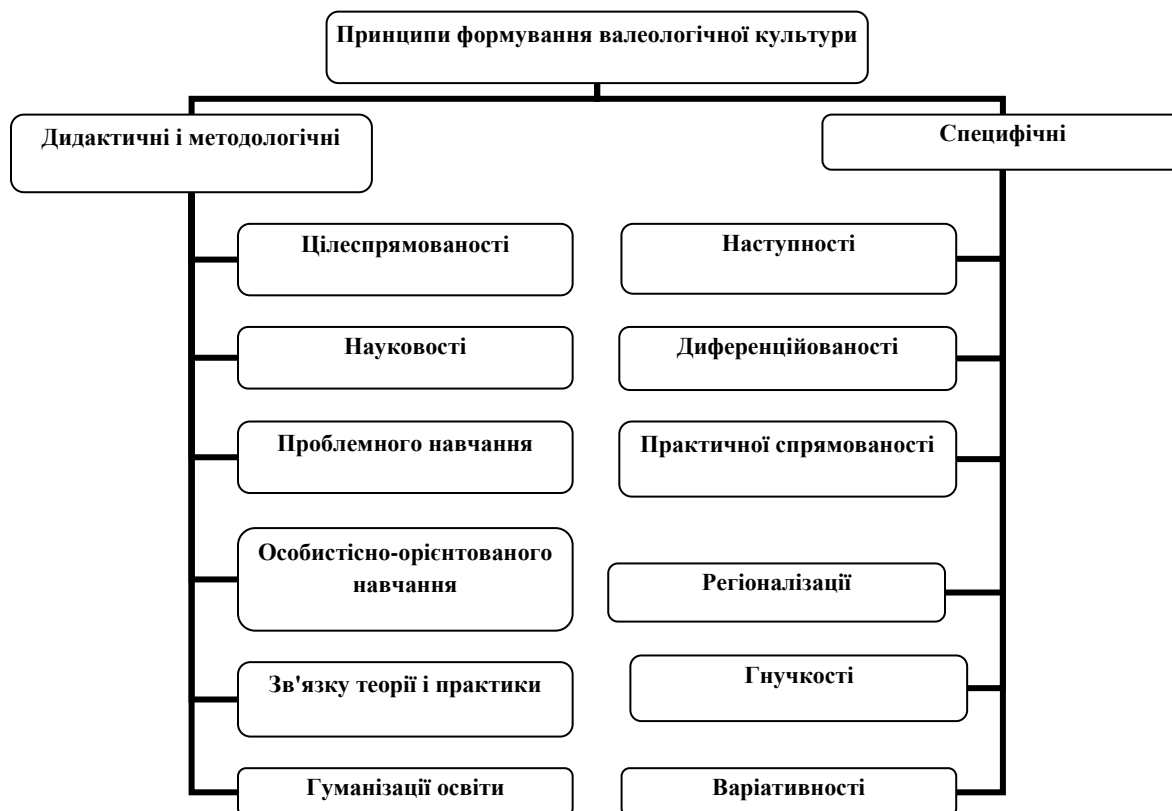

Рис. 1. Основні принципи формування валеологічної культури

До специфічних: принцип *наступності*, де основи валеології в контексті загальної спеціальної підготовки входять самостійним компонентом в систему професійних знань, умінь і навичок, диференційованих по етапах підготовки, які представляють собою систему безперервної валеологічної освіти, в яку входять взаємозв'язані підсистеми: дошкільні установи, профільні класи загальноосвітніх шкіл, коледжі, інститути; принцип *диференційованості* включає в себе диференційований підхід до особистості - найважливішого стимулу творчості, стимулу неперервної професійної освіти; принцип *практичної спрямованості* передбачає моделювання ситуацій у професійній валеологічній діяльності з урахуванням проблем і завдань формування здорового способу життя; принцип *регіоналізації* виходить з того, що підготовка спеціаліста повинна здійснюватися виходячи з регіонального замовлення на валеолога; принцип *гнучкості* вимагає періодичного перегляду змісту підготовки відповідно сучасних напрямів освіти; принцип *варіативності* передбачає використання в навчально-виховному процесі різноманітність освітніх програм (міністерських, авторських та ін.).

До основних компонентів формування валеологічної культури відносять: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний і рефлексивний [3].

Формулювання мети роботи. *Мета дослідження* - розробити діагностичні критерії оцінки компонентів готовності майбутніх учителів фізичної культури до валеологічної діяльності в школі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нами розроблені критерії рівнів готовності майбутніх учителів фізичної культури до валеологічної діяльності. Виділені компоненти є цілісною ієрархічною

системою, яка в знятому вигляді відображає теоретичну і практичну готовність педагога до валеологічної діяльності в школі (табл. 1).

Таблиця 1

**Критерії рівнів готовності майбутніх учителів
фізичної культури до валеологічної діяльності**

Компонент та його показники		Критерії рівнів готовності	Бал
Мотиваційно-ціннісний	Ставлення до валеології як до професійно-необхідного виду діяльності, мотивація до застосування валеології в умовах загальноосвітньої школи та позашкільних навчальних закладах.	Усвідомлення необхідності застосовувати валеологію в процесі навчально-виховного процесу з дітьми на рівні глибоких переконань, бажання отримувати знання, вміння і навички.	5
		Усвідомлення необхідності застосовувати валеологію, позитивна мотивація отримувати знання, вміння і навички.	4
		Недостатнє усвідомлення необхідності застосовувати валеологію, відсутність позитивної мотивації отримувати знання, вміння і навички.	3
		Відсутність розуміння необхідності застосовувати валеологію, негативна мотивація отримувати знання, вміння і навички.	2
Когнітивний	Система знань, необхідних для успішної валеологічної діяльності.	Володіння знаннями про можливості використання валеології в навчально-виховному процесі з дітьми, самостійне постійне оновлення і розширення цих знань.	5
		Володіння знаннями про можливості використання валеології.	4
		Недостатнє володіння знаннями про можливості використання валеології.	3
		Відсутність знань та прояви небажання оволодіти знаннями про можливості використання валеології.	2
Діяльнісний	Вміння розробляти і впроваджувати валеологію в навчально-виховному процесі та організувати його практичне використання в умовах загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах.	Вміння розробляти валеологію для забезпечення навчально-виховного процесу в навчальних закладах на рівні навичок, вміння організувати навчальний процес з використанням валеології.	5
		Вміння розробляти валеологію для забезпечення навчально-виховного процесу, достатній рівень вміння організувати навчальний процес з використанням валеології.	4
		Недостатні уміння розробляти валеологію для забезпечення навчально-виховного процесу, недостатні вміння організувати навчальний процес з використанням валеології.	3
		Відсутність уміння розробляти валеологію для забезпечення навчально-виховного процесу, відсутність уміння організувати навчальний процес з використанням валеології.	2
Рефлексивний	Здатність адекватно оцінювати власні розробки, розуміти причинно-наслідкові зв'язки, прагнення до самовдосконалення.	Прагнення до самовдосконалення, креативний підхід при розробці валеології, аналіз власних розробок та методик.	5
		Адекватність у оцінці власних розробок валеології, їх дидактичної ефективності та привабливості для школярів.	4
		Недостатнє розуміння причинно-наслідкових зв'язків між ефективним навчально-виховним процесом та застосуванням валеології.	3
		Відсутність розуміння причинно-наслідкових зв'язків між ефективним навчально-виховним процесом та застосуванням валеології.	2

За розробленими критеріями готовності компонентів студентів до професійної діяльності з валеологічних знань, умінь і навичок була визначена загальна оціночна шкала (табл. 2).

Таблиця 2

Шкала рівня готовності майбутніх учителів фізичної культури до валеологічної діяльності

Рівень	Бали	Кількісна оцінка
Високий	20-18	5
Достатній	17-15	4
Середній	14-12	3
Низький	11-8	2

Високий рівень готовності студентів до валеологічної діяльності передбачав усвідомлення необхідності застосовувати форми і методи краєзнавства в навчально-виховному процесі з учнями на рівні глибоких переконань, ґрунтовні всебічні знання та бажання їх поглиблювати, практичні вміння і навички, а також креативний підхід до розробки валеологічних матеріалів.

Достатній рівень готовності до валеологічної діяльності фіксувався при умові усвідомлення необхідності застосовувати теоретичних знань в навчально-виховному процесі школярів, наявності достатньо міцних знань та позитивної мотивації до їх впровадження, а також визначення адекватної оцінки ефективності.

Коли мова йшла про середній рівень готовності до валеологічної діяльності, ми мали на увазі недостатній рівень усвідомлення необхідності застосовувати оздоровчих засобів в навчально-виховному процесі школярів, недостатньо міцні знання та індивідуальне відношення до застосування, недосконалі практичні вміння розробок, а також відсутність адекватної оцінки ефективності впровадження.

Низький рівень готовності розцінювався у випадку відсутності усвідомлення необхідності застосовувати валеологічних знань в навчально-виховному процесі школярів, низького рівня знань та негативної мотивації до застосування, браку практичних умінь, а також дезорієнтації у критеріях ефективності впровадження.

З метою експериментальної перевірки готовності майбутніх учителів фізичної культури до валеологічної роботи було проведено формувальний експеримент з використанням розробленої методики оцінки і впровадження інформаційних технологій (ІТ) в навчально-виховний процес.

У ході дослідження було сформовано серійні вибірки, де одиницями відбору виступають не самі об'єкти, а групи, відібрані випадковим чином. Контрольну групу (КГ) склали 56 студентів, які навчалися на спеціальності "Фізичне виховання" у 2012-2014 навчальних роках і вивчали дисципліну валеологічної спрямованості, а саме "Здоров'я людини", "Теорія і методика викладання валеології" без використання ІТ, а до складу експериментальної групи (ЕГ) увійшли 84 студенти вказаної спеціальності, які навчалися у 2014-2016 навчальних роках і вивчали вказані дисципліни з використанням розробленої методики ІТ. Як зазвичай для серійної вибірки, об'єкти всередині груп, тобто досліджувані параметри студентів, обстежувалися суцільним методом. Репрезентативність вибірки забезпечувалась випадковим характером їх формування, а також розрахунком її мінімального обсягу, який здатний забезпечити прийнятну точність результатів.

Завдяки методу, який ґрунтується на використанні значень коефіцієнтів ексцесу і асиметрії для приблизної перевірки отриманих даних на нормальність емпіричного розподілу, було доведено нормальність розподілу досліджуваних ознак у представників обох груп за усіма ознаками. Внаслідок підтвердження висунутої гіпотези, для порівняння середньостатистичних показників нами було застосовано параметричний t-критерій Стьюдента. Проведені розрахунки дозволили встановити, що на початку експерименту статистично значущих відмінностей між окремими показниками студентів КГ і ЕГ встановлено не було ($p < 0,05$) (табл. 3).

Слід зазначити, що перевіряючи достовірність зрушень показників учасників однієї групи в порівнянні до і після експерименту, ми використовували t-критерій Стьюдента для залежних, а при порівнянні показників учасників різних груп після експерименту – для незалежних вибірових сукупностей. При цьому зазначені розрахунки було автоматизовано шляхом застосування програми Excel та надбудови до неї Аналіз даних.

Порівняльний аналіз досліджуваних показників дозволив встановити, що у студентів ЕГ за усіма компонентами спостерігалось статистично значуще збільшення рівня готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності з краєзнавства після експерименту ($p < 0,01$) в той час, як статистично значущих зрушень у показниках студентів КГ не відбулось ($p > 0,05$) за виключенням рефлексійного компоненту ($p < 0,05$) (табл. 3).

Таблиця 3

Оцінка показників готовності майбутніх вчителів фізичної культури до валеологічної діяльності до та після експерименту, (n=140)

Компоненти, бал	Контрольна група, (n=56)				P	Експериментальна група, (n=84)				P
	До		Після			До		Після		
	\bar{x}	S	\bar{x}	S		\bar{x}	S	\bar{x}	S	
Когнітивний	2,86	0,26	2,88	0,25	>0,05	2,81	0,28	4,15	0,28	<0,01
Ціннісно-мотиваційний	3,27	0,65	3,30	0,66	>0,05	3,20	0,62	3,97	0,50	<0,01
Діяльнісний	2,74	0,57	2,76	0,56	>0,05	2,89	0,48	3,30	0,34	<0,01
Рефлексивний	2,73	0,55	2,77	0,52	<0,05	2,79	0,47	3,04	0,36	<0,01

Водночас, якщо на початку експерименту середньостатистичні значення компонентів готовності до професійної реалізації знань та умінь з краєзнавства в учасників груп не мали статистично значущих розходжень ($p > 0,05$), то наприкінці експерименту такі розходження були зареєстрованими для усіх досліджуваних компонентів ($p < 0,01$).

Висновки. Отримані дані дають підстави стверджувати, що розроблені діагностичні критерії оцінки готовності і запропонована ІТ являється ефективною при підготовці майбутніх вчителів фізичної культури до професійного становлення в процесі валеологічної підготовки і дозволяють рекомендувати їх в навчальний процес студентів факультету фізичного виховання.

Проведене дослідження лише частково вичерпує весь обсяг питань, пов'язаних із залученням учителів фізичної культури до краєзнавчо-туристської діяльності, направленої на пошук нестандартних методів впливу на мотиваційну сферу школярів з метою їх залучення до здорового способу життя.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою і використанням інноваційних підходів до діагностики сформованості валеологічної культури майбутніх учителів фізичної культури в процесі професійної діяльності, що дозволить здійснювати диференціювання і індивідуалізації навчально-вихованого процесу з валеологічних дисциплін.

Використані джерела

1. Бабич В. І. Стан професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до формування культури здоров'я школярів / В. І. Бабич // Проблеми освіти : наук.-метод. зб. – К., 2006. – Вип. 48. – С. 213 – 217.
2. Безугла Л. І. Організація самостійної роботи з формування культури здоров'я студентів вищих педагогічних навчальних закладів: автореф. дис. ... канд. пед. наук; 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Лариса Іванівна Безугла. – Луганськ, 2009. – 22 с.
3. Бойчук Ю. Д. Теоретико-методичні основи формування еколого-валеологічної культури майбутнього вчителя: автореф. дис. ... док. пед. наук; 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Юрій Дмитрович Бойчук. – Харків, 2010. – 46 с.
4. Гавриш І. В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності: автореф. дис. ... док. пед. наук: спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / І. В. Гавриш. – Луганськ, 2006. – 44 с.
5. Іванова Л. І. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.04 "Теорія і методика проф. освіти" / Л. І. Іванова ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К. – 2007. – 22 с.
6. Дудорова Л. Ю. Педагогічні умови формування потреби в здоровому способі життя майбутніх учителів у процесі фізичного виховання: автореф. дис. ... канд. пед. наук; 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Людмила Юріївна Дудорова. – Вінниця, 2009. – 24 с.
7. Міненко А. О. Формування валеологічних знань у майбутніх учителів фізичної культури: автореф. дис. ... канд. пед. наук; 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Антоніна Олексіївна Міненко. – К., 2007. – 21 с.
8. Романчишин О. Рівень теоретичної та практичної готовності кадрів до фізкультурно-оздоровчої роботи / Олег Романчишин // Спортивна наука України. – 2013. – №1 (52). – С. 38-43.
9. Чернишова Є. Р. Підготовка вчителя до формування в учнів основ знань про здоров'я та безпеку життєдіяльності людини : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Є. Р. Чернишова. – К., 2004. – 222 с.

Syniiovets V., Patrick O.

DIAGNOSIS OF FORMATION OF READINESS OF FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL CULTURE TO SCHOOL ACTIVITIES VALEOLOGICAL

The results of theoretical and experimental studies on the readiness of future teachers of physical education to valeological of the school. Research objectives - to define the state formation valeological culture of physical education students to perform professional duties in teaching physical training at school.

The theoretical analysis of the trends of healthy lifestyle, general and specific principles of forming valeological culture, physical culture teacher role in addressing health problems of physical education of the younger generation.

Valeological theoretically grounded description of culture as a component of personal formation and general and professional pedagogical culture of the future teacher. The criteria of value-motivational, cognitive, active and reflective components valeological the levels of culture. Developed and tested method of forming valeological students' knowledge of the use of information technology education. The technique is based on improving the content valeological disciplines applying basic organizational forms of classroom and extracurricular learning within which uriznomanitnyuyutsya interactive methods of training and education. Experimentally verified efficiency of information technology methods to determine the levels of valeological culture of future teachers of physical education and their willingness to work with students. Found that students have a higher level of development valeological culture and knowledge as a result of the educational process of information technology.

Key words: diagnosis, availability, valeological culture of evaluation criteria, future teacher of physical education, information technology.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2016